

Nr 43.

Av herr **Lithander m. fl.**, om årligt understöd åt ingenjören
Harald Hall.

Svenske undersåten, Harald Hall, Riga, överingenjör under en följd av år vid Petrograds Metallfabrik, inträdde på anmodan av vårt lands dåvarande minister i Petersburg, generallöjtnant Edw. Brändström, den 1 juni 1917 i tjänst vid Kungl. Maj:ts beskickning, avd. B, i egenskap av direktör för det s. k. petrograddistriktet. Detta omfattade, förutom Finland och de förra östersjöprovinserna, hela norra Ryssland. Hans uppgift var att i detta synnerligen vidsträckt område tillvarataga Tysklands, Bulgariens och Turkiets intressen, att säkerställa egendom tillhörande dessa länders undersåtar, att skydda därstädes internerade civil- och krigsfångar mot övergrepp från de lokala myndigheternas sida, att genom ett stort antal underkommissioner utdela till fångarna de understöd, som genom kungl. utrikesdepartementet erhöles från förenämnda länders regeringar, samt att i övrigt på allt sätt komma dem till hjälp i deras svåra läge. Av den Stora tyska kommissionen anmodades han i juni 1918 att resa österut för att bistå några tyska kommissioner, som råkat i svårigheter med de ryska myndigheterna. I Omsk hölls han en tid fången av tjeckerna. I augusti flydde han från Omsk och lyckades efter en månads strapatsrik resa på 2 000 kilometer genom Centralasiens ödemarker nå Taschkent i Turkestan i slutet av september. Läget var där då ytterligt nervöst, varför han anmodades att övertaga skyddet av de tyska krigsfångarna i hela Turkestan. Oroligheter och omstörtningar följde nu tätt på varandra, och under en motrevolution i januari 1919 tillfångatogs Hall jämte andra utländska representanter och dömdes till döden. Han blev emellertid räddad i sista minuten. Under våren lyckades han då föra alla i Turkestan vistande svenskar till Petrograd och sända dem över gränsen. Själv blev han emellertid kvarhållen och sedermera i juni månad jämte andra utländska representanter fängslad. Under vintern blev han frigiven, men hölls under bevakning. Trots detta utövade han i hemlighet mycken hjälpverksamhet bland där nödställda tyska fångar. I april 1920 erhöll han tillstånd att lämna Ryssland och återvände till Sverige. Förenämnda i minister Brändströms närslutna tjänstgöringsbetyg lämnade korta redogörelse för herr Halls treåriga verksamhet i den ytterst makt-påliggande uppgiften att i det dåtida Ryssland lämna skydd och bistånd åt de talrika tyska krigsfångarna i landet bildar endast konturerna till den-

samma, och angivna data äro i själva verket endast rubriker för de olika skedena av hans verksamhet i departementets tjänst. Om dessa vore närmare kända, skulle de blotta interiörer, som, förutom omständigheter och händelser som här ej behöva beröras, säkerligen skulle visa, huru samvetsgrant och osjälviskt han utfört sin krävande uppgift samt huru hans psykiska och fysiska krafter pressats till det yttersta. Den första revolutionen inträffade i mars 1917 och i november samma år följde så bolsjevikrevolutionen. Oreda, oordning och kaos rådde både inom de centrala och lokala förvaltningarna i landet. Vårt lands diplomatiska och konsulära representanter lämnade Ryssland i slutet av 1918, och därefter saknade Hall varje skydd och var uteslutande hänvisad till egen rådighet. Under dåvarande förhållanden fäste de ryska myndigheterna ej något avseende vid representanterna från utlandet. Särskilt var detta fallet i de mera avlägsna delarna av landet. Allt berodde på tillfälligheter. Det ligger i öppen dag, att Halls handlingskraft och sinnesstyrka härunder sattes på hårda prov.

Lika uppenbart är att Halls arbete var i alla avseenden påfrestande och ägnat att mer eller mindre bryta ner även en eljest stark människa. Härutinnan bedja vi få hänvisa till minister Brändströms tjänstgöringsbetyg av den 1 juli 1920 och minister Reuterswårds skrivelse av den 17 december 1929 samt särskilt till fil. kand. Josef Brennings intyg och korta redogörelse för händelserna i Taschkent i slutet av januari 1919, vilka sistnämnda komma att tillhandahållas vederbörande utskott. Dessa upplevelser hava nämligen mera än andra bidragit att undergräva Halls hälsa. I övrigt få vi åberopa de läkarintyg, som på sin tid ingåvos tillika med en till riksförsäkringsanstalten gjord framställning om ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig.

Då Hall, som nu är 57 år gammal, fått sitt nervsystem upprivet, sin hälsa undergrävd och synförmågan i hög grad nedsatt — han är så gott som blind, säger minister Reuterswård i nyssnämnda skrivelse — så kan han självfallet ej påräkna att hädanefter få sysselsättning i sitt gamla yrke, vadan han härutinnan helt förlorat sin arbetsförmåga. Han har nu börjat ett slags agenturverksamhet i Riga. Med hans i alla avseenden nedsatta krafter och obekantskap med handelsverksamhet och med hänsyn till svårigheten att i framskriden ålder byta verksamhet och hans oförmåga att resa och röra sig i det fria kan denna hans nya sysselsättning ej beräknas bliva ens någorlunda effektiv. Man har alltså goda grunder påstå, att han praktiskt taget förlorat sin arbetsförmåga.

Detta förhållande måste ses i belysning av att Hall, som före sin anställning i utrikesdepartementets tjänst befann sig i mycket god ekonomisk ställning, på grund av svårigheterna att under sina ständiga resor i tjänsten tillvarata egna intressen förlorat sin ställning och förmögenhet. Så mycket bitrare måste det därför kännas för Hall, att han nu på äldre dagar

är i saknad av den trygghet för sin utkomst, som han eljest skulle hava ägt. Hans läge är så mycket beklagligare, som hans hustru sedan flera år tillbaka lider av kronisk sjukdom.

I förut omnämnda framställning av den 5 september 1929 till riksförsäkringsanstalten anhöll Hall att komma i åtnjutande av en livränta å 1 600 kronor i överensstämmelse med ovannämnda kungl. förordning. Genom beslut den 3 januari 1930 meddelade riksförsäkringsanstalten emellertid Hall, att då förenämnda förordning endast avsåge ersättning för kroppsskada, ådragen genom visst olycksfall, och då såvitt handlingarna i ärendet utvisade omförmälda skador icke förorsakats av sådant olycksfall, riksförsäkringsanstalten fann ersättning jämlikt berörda förordning i förevarande fall icke kunna utgå. Härom anförde Hall besvär hos kungl. försäkringsrådet, i vilka han hemställde, att försäkringsrådet måtte med undanröjande av anstaltens beslut tillerkänna honom ersättning enligt återopade nådiga förordning. Genom utslag den 14 februari 1930 avtog rådet dessa besvär. Det har sålunda icke varit möjligt för nyssnämnda statsinstitutioner att kunna pressa in ifrågavarande nog så behjärtansvärda fall i förordningens snävt avfattade bestämmelse, då ett visst bestämt olycksfall icke kunnat påvisas som orsak. Trots detta måste man giva Hall rätt, när han påstår, »att de svåra genomgångna strapatserna och de utomordentligt starka psykiska påfrestningarna fullt motsvara ett enstaka rent fysiskt olycksfall och väl motivera en tillämpning av ifrågavarande förordning». Det torde likväl kunna anses sannolikt, att förenämnda fall måste anses stå nära sådana fall, för vilka ersättning utgår enligt nyss berörda förordning.

Från flera håll har vittnats om Halls gagnande och synnerligen uppoffrande verksamhet för krigsfångarna. Så har förre rikspresidenten Ebert i skrivelse till Hall av den 16 juni 1921 bl. a. yttrat: »Det tyska folket skall aldrig glömma vilka lidanden och försakelser Ni tagit på Eder genom Edert manhaftiga handlande till skydd för de fångna tyska bröderna. Eder uppoffrande kärleksfulla verksamhet skall oförgämligt fortleva bland det tyska folket.» I förenämnda tjänstgöringsbetyg bekräftar minister Brändström, att direktör Hall »skött ifrågavarande synnerligen krävande befattning på ett förtjänstfullt sätt och till kungl. beskickningens och tyska regeringens fulla belåtenhet». Minister Brändström framhåller vidare, »att direktör Hall mer än andra fått pröva på mödor och faror, och att han under skiftande öden gjort sin plikt till det yttersta».

Man kan för övrigt med skäl ifrågasätta, om ej Halls gagnande och utomordentligt krävande arbete för krigsfångarna i Ryssland å Kungl. Maj:ts beskicknings i Petersburg vägnar i och för sig betingar tillerkännande av ersättning från svenska staten till belopp, som kan anses motsvara ett för en person i hans ställning avpassat existensminimum.

Det måste anses fastslaget, att Hall under sträng pliktuppfyllelse i statens tjänst förlorat sin arbetsförmåga. Det kan sägas vara en nationell heders-

plikt att mildra hans öde, om man ej anser sig vilja gå in för att helt säkerställa hans framtid.

Intyg, bestyrkande förenämnda framställning, bifogas.

På grund av vad sålunda anförts, få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta, att till ingenjören Harald Hall måtte utgå ett årligt understöd av 1 600 kronor.

Stockholm den 19 januari 1931.

Edvard Lithander.

G. A. Björkman.

Gust. Mosesson.

Avskrift av avskrift.

LÉGATION DE SUÈDE
Section B.
Petrograd.

Tjänstgöringsbetyg.

Härmed intygas, att dåvarande överingenjören vid Petrograds Metallfabrik, svenske undersåten Harald Hall, den 1 juni 1917 inträdde i tjänst vid Kungl. Maj:ts beskickning, avd. B, i egenskap av direktör för Petrograd-distriktet. Detta distrikt utgjordes av följande ryska guvernement: Livland, Estland, Pskow, Nowgorod, Petrograd, hela Finland, Olonetz, Archangelsk, Wologda, Kostroma, Wjatka och Perm, arbetet bestod i, att i dessa guvernement tillvarataga Tysklands, Bulgariens och Turkiets intressen, såtillvida att egendom tillhörande dessa länders undersåtar skulle säkerställas, att därstädes internerade civil- och senare även krigsfångar skulle skyddas mot övergrepp från lokala myndigheters sida samt att förmedelst ett mycket stort antal underkommittéer till fångarna regelbundet utdela de understöd, som genom kungl. utrikesdepartementet erhöles från ovannämnda länders regeringar och att i övirgt på allt sätt komma dem till hjälp i deras svåra läge. Direktör Hall har skött denna synnerligen krävande befattning på ett förtjänstfullt sätt och till kungl. beskickningens såväl som till tyska regeringens fulla belåtenhet. När de tyska kommissionerna i april 1918 inträffade i Ryssland, ombads direktör Hall att fortsätta verksamheten i Petrograd och att så småningom till dem överlämna de olika avdelningarna av sitt kansli. Den sista avdelningen överlämnades den 9 augusti 1918. Samtidigt erhöles direktör Hall förnyad fullmakt att inom hela sitt distrikt likvidera och avsluta kungl. beskickningens hjälpverksamhet. Den 15 juni 1918 måste han på begäran av Stora tyska kommissionen i Moskwa anträda en tjänsteresa österut för att bistå några tyska underkommissioner, vilka kommit i svårigheter med de ryska myndig-

heterna, och härunder föll han i Omsk i Sibirien i tjecko-slovakisk fångenskap, men lyckades dock därvid rädda de stora penningssummor, han för de tyska fångarnas räkning medförde. Den sista augusti 1918 avreste direktör Hall med blott en enda följeslagare i hemlighet från Omsk genom Centralasiens ödevidder och inträffade efter en månads äventyrlig resa i Taschkent i Turkestan för att därifrån över Baku återvända till distriktskansliet i Petrograd. Till följd av den kort därpå timade omvälvningen måste direktör Hall av den tyska kommissionen nr 13 i Taschkent i egenkap av distriktschef i svenska beskickningen övertaga skyddet av de tyska intressena i hela Turkestan. Avskuren från alla förbindelser och ställd på en förlorad post sökte han dock att, såvitt möjligt var, utföra detta nya uppdrag, men blev vid den allmänna villervallan under en motrevolution i januari 1919 i likhet med andra utländska representanter fången och dömd till döden. Räddad i sista ögonblicket ur denna fara lyckades det honom att föra de i Turkestan levande i beskickningens tjänst anställda svenskarna till Petrograd och sända dem över gränsen. Själv blev han emellertid av den ryska regeringen kvarhållen och i juni 1919 tillsammans med andra utländska representanter åter tillfångatagen och måste tillbringa en längre tid i olika fångelser. Under vintern levde han i halv fångenskap i Moskva och utövade i hemlighet så mycken hjälpverksamhet han kunde bland där levande nödställda tyska fångar. I slutet på april 1920 lämnade direktör Hall, efter att äntligen hava erhållit tillåtelse att återvända, Ryssland och anlände till sitt Stockholmevakuerade distriktskansli.

Då nu direktör Hall vid Petrograddistriktets slutlikvidering lämnar kungl. beskickningens tjänst, under vilken han mer än någon annan fått pröva på mödor och faror, vill jag framhålla, att han under skiftande öden gjort sin plikt intill det yttersta. Jag tillönskar honom all lycka och framgång på hans vidare levnadsbana, och det skulle vara mig kärt, om han nu, då förhållandena i Ryssland försvåra hans återvändande till det forna arbetsfältet, här hemma erhöle anställning inom sin bransch och på detta sätt bleve återbördad till fosterlandet.

Stockholm den 1 juli 1920.

Edv. Brändström.
Utomordentligt sändebud och
befullmäktigad minister.

(stämpel)

Rätt avskrivet intyga:
M. Håkansson. K. Andreason

Avskrift.

Översättning.

Avskrift av avskrift.

RIKSPRESIDENTEN

Bad Margentheim den 16 juni 1921.

Jag har äran uttala ett djupt känt tack till Eder, högädle herre, för den uppoffrande omsorg och det rastlösa arbete till förmån för de tyska krigs- och civilfångarna i Ryssland, särskilt för de framgångsrika bemödandena att efter möjlighet lindra fångarnas lidanden.

Det tyska folket skall aldrig glömma vilka lidanden och försakelser Ni tagit på Eder genom Edert manhaftiga handlande till skydd för de fångna tyska bröderna.

Eder uppoffrande kärleksfulla verksamhet skall oförgämligt fortleva bland det tyska folket.

Såsom yttre tecken på uppriktig tacksamhet och till minne är det mig en glädje att kunna tillerkänna Eder närslutna stora medalj.

Med försäkran om utmärkt högaktning

Rikspresidenten

EBERT.

Högädle herr direktör

Harald Hall

Stockholm.

Rätt avskrivet intyga:

M. Håkansson. K. Andreason.

Rätt översatt, betygar

Stockholm den 19 januari 1931.

Ex officio:

Uno Oldenburg,
Notarius Publicus.